1 EL BALL DE L'OSSA, LA COEXISTÈNCIA ENTRE L'HOME I LA NATURA

Comú d'Encamp
ANDORRA

El Ball de l'Ossa és un ball ritual arcaic de regeneració que simbolitza la relació entre els éssers humans i la natura. Als Pirineus, recorda els rituals ancestrals relacionats amb la caça, la protecció del bestiar i les collites, les antigues creences vinculades als animals i marca la fi de l'hivern i l'inici de la primavera.

El Ball de l'Ossa és part de les Festes de l'Ós dels Pirineus, patrimoni cultural immaterial de la humanitat de la UNESCO i una de les festes més importants de la parròquia.

Quan se celebra?

A la parròquia d'Encamp i als pobles del Vallespir (França) de Prats de Molló, Arles i a Sant Llorenç de Cerdans, la representació popular se celebra en el marc del Carnestoltes (febrer-març). Ara bé, Ordino és l'única que fa l'Ossa el diumenge més pròxim a la Puríssima, tot i que antigament s'havia fet per Sant Esteve, el 26 de desembre.

La mort de l'Ossa durant una representació a un prat de les Bons. Anys 70. Fons: Comú d'Encamp.

La figura de l'ossa

En algunes valls pirinenques, l'ossa representa la natura salvatge, la fertilitat i la protecció de les terres. Quan es posa en escena, una persona disfressada d'ossa és perseguida per un grup d'homes que intenten capturar-la, "dominar-la", escenificant la lluita i el domini entre l'home i la natura o, fins i tot, com una forma d'agraïment per l'abundància i protecció dels recursos naturals.

L'Ossa abatuda a l'aparcament de Prat de l'Areny. Any 2025. Fons: Comú d'Encamp Autor: Rubén Calvo

CONTINUA...

1 EL BALL DE L'OSSA, LA COEXISTÈNCIA ENTRE L'HOME I LA NATURA

Comú d'Encamp
ANDORRA

Variacions regionals i europees

Malgrat que les versions més antigues parteixen d'una base similar, la connexió amb l'animal i la petició de protecció i de prosperitat dels conreus ha anat evolucionant amb el temps. Per això, cada regió del Pirineu l'ha fet seva. Ara bé, el concepte del Ball de l'Ossa va més enllà del sud d'Europa. En diversos mites i llegendes nòrdiques, eslaves i d'altres països de l'Est, la figura de l'os té un gran simbolisme com a animal sagrat, com per exemple en la cerimònia noruega i finlandesa Bjørnedans, en què celebren la caça de l'os.

Els caçadors i l'Ossa. Any 2001. Fons: Comú d'Encamp

L'escenari 360° del Ball de l'Ossa a l'aparcament del Prat de l'Areny. Any 2022. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Òscar Santos

Un símbol universal

Arreu del món, la figura de l'os està profundament arrelada en llegendes i rituals. En les cultures d'Amèrica, Àfrica i Àsia, l'os és considerat com un símbol de força, cura, resistència i protecció, amb una estreta relació amb la natura i el món espiritual.

Els dallaires a la representació. Any: 1996. Fons: Comú d'Encamp

Dos dallaires a la dècada dels anys 70. Fons: Comú d'Encamp.

ENDINSA'T EN LA TRADICIÓ DEL BALL DE L'OSSA!

Descobreix la seva història als tòtems informatius repartits per tota la vila d'Encamp:

2 EL CAMÍ DEL BALL DE L'OSSA COM A PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA UNESCO

Comú d'Encamp
ANDORRA

2010

El Carnaval d'Encamp amb el Ball de l'Ossa s'inclou a l'inventari general del patrimoni cultural del país

S'inicien converses amb els pobles de l'Alt Vallespir per elaborar una candidatura UNESCO de "Les Festes de l'Os dels Pirineus" perquè siguin reconegudes com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat

2019

2020

Les festes de l'Ossa d'Encamp i d'Ordino s'inclouen a l'inventari general del patrimoni cultural, com a bé immaterial

Andorra i França presenten el dossier de la candidatura "Les Festes de l'Os dels Pirineus" a la UNESCO a la sessió celebrada a Rabat (Marroc)

2021

2022

La UNESCO inclou "Les Festes de l'Os dels Pirineus" de la candidatura transnacional entre Andorra i França a la Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat

Després del reconeixement...
S'impulsen accions de salvaguarda de les Festes de l'Os i es promouen projectes de cooperació cultural transfronterera

Representació del Ball de l'Ossa d'Encamp i L'Última Ossa d'Ordino durant les Jornades del Patrimoni immaterial de la UNESCO a París (França)

2022

2023

Signatura a Ordino d'un manifest conjunt entre Andorra i l'Alt Vallespir per mantenir viva aquesta festa ancestral

CONTINUA...

2 EL CAMÍ DEL BALL DE L'OSSA COM A PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA UNESCO

Comú d'Encamp
ANDORRA

"Les Festes de l'Os dels Pirineus" va ser el nom de la candidatura conjunta dels cinc territoris que van aconseguir la inclusió d'aquesta festa a la llista de patrimoni immaterial de la UNESCO.

Quin és el relat de cada festa?

A la comarca de l'Alt Vallespir, a la Catalunya Nord (França), la farsa de l'Os és una festivitat que s'emmarca en el període del Carnaval i que simbolitza la caça de l'animal després del seu període d'hibernació i la seva transformació en ésser humà. El ritual té com a premissa escenificar el pas de l'home de la joventut a l'etapa adulta.

Sant Llorenç de Cerdans
Després d'abillar amb pells la persona que farà d'os i untar-li la cara de sutge, aquest fuig fins que els caçaires l'atrapen i el lliguen. El Menaire és l'encarregat de passejar-lo i atrapar-lo cada vegada que s'escapa, fins que l'afaiten per retornar-lo en la seva condició humana.

Les festes de l'Os a Prat de Molló. Autora Claude Quesnay Parramon

Arles
Un grup de caçadors, el *Trapper* i la Roseta es preparen per atrapar l'os que s'amaga a les afores de la ciutat. Després de trobar-lo, l'encadenen i el porten al poble on aconsegueix escapar-se diverses vegades, fins que fan servir d'esquer la Roseta per atraure'l i així, matar-lo i afaitar-lo per tornar-lo humà.

La representació a Arles. Autora: Claude Quesnay Parramon

Prats de Molló
Tres ossos vestits amb pells de xai i pintats de negre persegueixen la gent del poble per empastifar-los de sutge, mentre els *caçaires* (caçadors) i uns emmascarats de blanc, els barbers, els intenten caçar per afaitar-los i retornar-los a la seva condició humana. La festa també es coneix com el Dia dels ossos.

A Andorra la trama se centra en mostrar la coexistència entre la bèstia i els homes i com aquests acaben dominant i sometent la naturalesa salvatge.

L'Ossa d'Encamp. 2023. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo

L'última Ossa d'Ordino. 2024. Fons: Comú d'Ordino. Autor: Sergi Pérez

Encamp
En un camp, uns dallaires intenten fer el dropo per escapar-se de la feina. Però, a l'hora de berenar, apareix una Ossa que té gana. De sobte, arriben uns caçadors i la maten. Aquest fet esdevé motiu de celebració entre els afectats.

Ordino
La trama fa al·lusió a la darrera Ossa que es va veure a prop d'Ordino, que escenifiquen en un dia de treball uns dallaires que intenten fer l'orni.

ENDINSA'T EN LA TRADICIÓ DEL BALL DE L'OSSA!

Descobreix la seva història als tòtems informatius repartits per tota la vila d'Encamp:

3 L'ORIGEN DE L'OSSA A ANDORRA: DE LES LLEGENDES POPULARS A LA FARSA DE SANT ESTEVE O LA CANDELERA

Comú d'Encamp
ANDORRA

La trama del Ball de l'Ossa se celebra a tot el Pirineu i, en el cas d'Andorra, avui dia només perduren les farses a Ordino, el mes de desembre, i a Encamp per la Candelera.

Antigament, també s'havia representat en la resta del territori: per Sant Esteve a Andorra la Vella, la Cortinada i a Canillo; i per la Candelera a Sispony i Escales-Engordany. Tot i que també es representava una comèdia silenciosa pels volts del migdia després de missa: a la Cortinada, Llorts, Canillo i a La Massana, anomenada Els Segadors, i a Sant Julià de Lòria i Santa Coloma, Els Dallaires.

Els parroquians de Canillo festejaven la diada del patró a l'ermita de Sant Joan de Caselles el 27 de desembre, i el 2025 es va recuperar aquesta tradició.

L'Ossa a Encamp. Any 2024. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo

Però, antigament, quina era la premissa principal de l'Ossa?

La bèstia la representava un home vestit amb una pell de corder o de porc senglar. La tradició ancestral a Andorra tenia com a base una de les llegendes populars de Cal Moles d'Andorra la Vella amb petites variacions a cada territori fins que, a inicis del segle XIX, la trama pren un rumb diferent.

Caçadors amb l'Ossa abatuda. Anys 1980. ANA / Fons Fèlix Peig 46904

Personatges durant la farsa. Anys 1973. ANA / Fons Fèlix Peig 47461

El Ball de l'Ossa a l'entrada del prat de les Bons. Any 1978. Fons: Bonaventura Servat Valls.

CONTINUA...

3 L'ORIGEN DE L'OSSA: DE LES LLEGENDES POPULARS A LA FARSA DE SANT ESTEVE O LA CANDELERA

Comú d'Encamp
ANDORRA

Les llegendes de Cal Moles

Una versió de la llegenda narra l'experiència que van viure els senyors durant un passeig pels prats que voregen el bosc de la Comella. Tot d'una, els sorprengué una ossa furiosa, i, sense saber com reaccionar, el Senyor va suplicar-li que no els matés, proposant-li un pacte entre la seva espècie i els homes: cada any li dedicarien un dia en el seu honor. L'animal el va escoltar i va marxar sense fer-los cap mal.

L'altra versió explica que els senyors van sortir per controlar el treball de les seves terres i, de sobte, va aparèixer una ossa que va començar a perseguir els amos i els treballadors. Un caçador que estava a prop, els va ajudar matant la bèstia. Amb motiu d'agraïment, els senyors de Cal Moles van fer una festa regalant pa a tots els afectats. Per immortalitzar els fets, cada any van repetir-ho escenificant la història en un ball i oferint pa a tots els assistents.

La mort de l'óssa de la representació de la cacera de l'óssa d'Encamp, a Andorra.

Reproducció del Ball de l'Ossa del llibre Costumari català de Joan Amades. Vol. I (1952)

Senyor i senyora durant la representació del Ball de l'Ossa. Any 1973. ANA / Fons Fèlix Peig 47450

Més de 65 anys del Ball de l'Ossa de Sícoris a Encamp
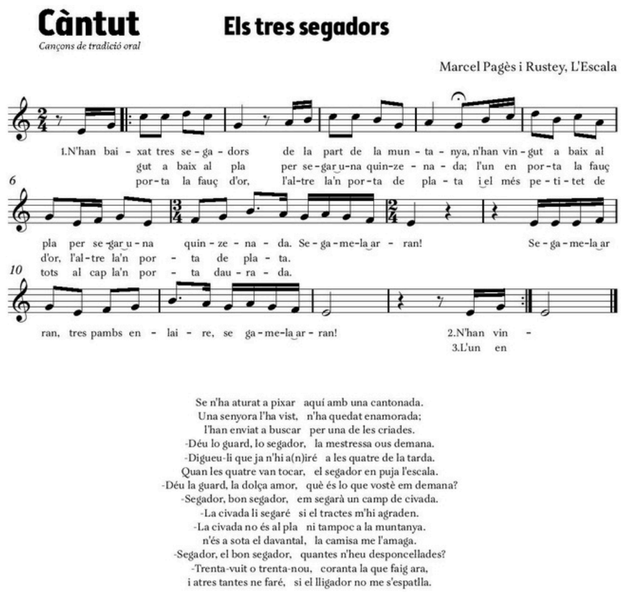
Rossend Marsol i Clua, Sícoris, també conegut com l'Advocat dels Pobres, a finals dels anys 50, va posar per escrit la farsa de transmissió oral l'obra que avui dia s'escenifica a Encamp ininterrompudament des de fa més de 65 anys. La farsa narra un dia de treball al camp, quan una ossa famèlica irromp en el berenar dels dallaires, trencant la rutina i desafiant la tranquil·litat de la jornada.

ENDINSA'T EN LA TRADICIÓ DEL BALL DE L'OSSA!

Descobreix la seva història als tòtems informatius repartits per tota la vila d'Encamp:

4 L'OSSA I ELS SEUS PERSONATGES: RITME, FESTA I MEMÒRIA

Partitura de la cançó Els tres Segadors. Autor: Marcel Pagés.

La música també acompanya tota l'obra, interpretant un total de tres cançons.

La cançó del Segador

La cançó del Segador, també coneguda com *La desgràcia d'un pobre home*, és la primera a interpretar-se. La canten els dallaires i el *Jefe* dels Dallaires durant una pausa en el procés de dallar el camp.

La lletra consisteix en un diàleg entre un pare i la seva filla, que està enamorada d'un dallaire, una persona amb pocs recursos econòmics. El pare intenta convèncer-la de les dificultats que afrontarà si decideix casar-se amb ell.

Els set segadors

Els set segadors és la segona cançó del Ball de l'Ossa. L'encarregat de posar veu a l'extensa lletra és el Manador, quan torna al camp per veure com avança el treball. Els dallaires i el *Jefe* dels dallaires l'animen a cantar per poder fer una segona pausa, i és per això que són ells els qui canten la tornada de la cançó.

La lletra descriu com una mestressa, després d'observar un segador treballant al seu camp, sent una atracció inesperada cap a ell.

Aquest any s'ha mort la ruca...

Aquest any s'ha mort la ruca... tanca el repertori del Ball de l'Ossa i marca el final de la farsa. El desencadenant de la melodia és: "[que] la mort d'aquesta bèstia serà motiu de festa". La comunitat celebra que els caçadors han abatut la bèstia abans que pogués ferir algun treballador o els amos de les terres.

Tots els personatges es reuneixen en cercle al voltant de l'animal mort, cantant junts una lletra curta i senzilla, com un homenatge a la mort de l'Ossa i una celebració de la victòria de l'home sobre la bèstia.

Escolta les cançons cantades pels joves encampadans!

En altres zones dels Pirineus, es manté el protagonisme de l'ossa i també s'acompanya per música que va precedida d'una orquestra a l'inici o la cloenda de la farsa. Per exemple, a Ordino, els acompanyen els grallers i tabalers dels Castellers d'Andorra.

CONTINUA...

4 L'OSSA I ELS SEUS PERSONATGES: RITME, FESTA I MEMÒRIA

Comú d'Encamp
ANDORRA

El Ball de l'Ossa és una farsa tradicional de caràcter comunitari i simbòlic, on els personatges tenen un paper fonamental en la creació de l'atmosfera festiva i ritual. A Encamp, la representació la protagonitzen vuit personatges.

L'Ossa (2023)

El *Jefe* (1960)

El Manador (2025)

La Fregona (1980)

Els dallaires (2022)

Els caçadors (2018)

El Fregó (2015)

Els senyors (anys 60)

Els senyors no surten fins al final, però protagonitzen una de les frases més esperades:

"La mort d'aquesta bèstia serà motiu de festa!"

ENDINSA'T EN LA TRADICIÓ DEL BALL DE L'OSSA!

Descobreix la seva història als tòtems informatius repartits per tota la vila d'Encamp:

5 EL BALL DE L'OSSA: FARSA, TRADICIÓ I EVOLUCIÓ

Comú d'Encamp
ANDORRA

La farsa del Ball de l'Ossa d'Encamp s'emmarca en el cicle de celebracions del Carnestoltes i es representa tradicionalment la tarda del dilluns de Carnaval.

L'argument gira entorn de les peripècies d'uns dallaires durant una jornada de feina, que és interrompuda per la inesperada aparició d'una ossa atreta per l'olor del menjar. El pànic s'estén entre els treballadors fins que uns caçadors arriben i la maten. L'escena culmina amb l'arribada dels amos de les terres, que decideixen celebrar la mort de l'animal. Com a epíleg, es reparteix pa amb allioli de codony entre els assistents.

Aquest relat, d'arrels medievals, s'escenifica en clau burlesca i popular, amb música en directe i diàlegs carregats d'humor. La versió que s'interpreta des de fa més de 65 anys es basa en un text fixat a partir de la transmissió oral.

Penjada del Rei Carnestoltes. 2025. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo.

El Carnaval d'Encamp, organitzat pel comú d'Encamp conjuntament amb la Comissió de Festes i amb la col·laboració del jovent de la parròquia, segueix el calendari litúrgic: s'inicia el dissabte amb la Penjada i clou el dimecres de cendra amb la cremada de Sa Majestat el Rei Carnestoltes. Durant els cinc dies de celebració, s'hi representen altres farses tradicionals com el Judici dels Contrabandistes (diumenge), o l'Operació del Carnestoltes (dimarts).

Representació del Judici dels Contrabandistes. 2025. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo

Operació del Rei Carnestoltes. 2023. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo.

Comissió de Festes del Comú d'Encamp durant l'espectacle final. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo

CONTINUA...

5 EL BALL DE L'OSSA: FARSA, TRADICIÓ I EVOLUCIÓ

Comú d'Encamp
ANDORRA

La creativitat i la reinvenció de la tradició

Amb el pas dels anys, el Ball de l'Ossa a Encamp ha transcendit el marc festiu encampadà. De manera puntual, s'introdueix a les escoles perquè els infants el representin per Carnaval, afavorint-ne la transmissió cultural.

Actuació de l'Esbart Sant Romà sobre el Ball de l'Ossa. 2021. Arxiu: Comú d'Encamp / Rubén Calvo

L'Esbat Sant Romà i l'Ossa morta. 2021.
Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo

L'Esbart Sant Romà va impulsar una nova dimensió escènica: l'any 2002 va presentar una versió dansada, ampliant així l'abast i la reinterpretació d'aquesta manifestació cultural. Així mateix, al 2021 l'Esbart Sant Romà escenifica la representació del Ball de l'Ossa.
L'any 2024 l'Esbart de les Valls del Nord va fer una versió ballada de *La última ossa d'Ordino*.

Hi ha ossos de veritat a Andorra?

Fa molts anys, l'os bru (Ursus arctos) era l'animal més gran i més fort de tots els que vivien en aquestes contrades. Era el rei dels Pirineus.
El segle passat es va extingir a les àrees central i oriental d'aquesta serralada, però l'any 1996 es van introduir exemplars provinents d'Eslovènia i des d'aleshores la població d'ossos ha augmentat i s'ha establert als boscos pirinencs.

Les osses deixen la seva empremta al país

Tot i que aquests animals passen per Andorra molt de tant en tant, han deixat la seva empremta als mapes i als plànols del nostre país.
Hi ha una ruta de senderisme a Encamp que es diu El camí de l'Ossa. Es tracta d'un itinerari difícil que travessa la Vall del Madriu-Perafita-Claror.
L'any 2026, una nova escultura d'una ossa es col·locarà a Solanelles.

El camí de l'Ossa. Fons: Vall del Madriu-Perafita-Claror. Autor: Virginie Govignon

ENDINSA'T EN LA TRADICIÓ DEL BALL DE L'OSSA!

Descobreix la seva història als tòtems informatius repartits per tota la vila d'Encamp:

FITXA DE L'EXPOSICIÓ
"EL BALL DE L'OSSA, PATRIMONI UNESCO". 2026

Continguts:

Textos:
Laia Bautista Servat. Servei de Cultura del Comú d'Encamp.

Fotografies:
La mort de l'Ossa durant una representació a un prat de les Bons. Anys 70. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Desconegut
L'Ossa abatuda a l'aparcament de Prat de l'Areny. Any 2025. Fons: Comú d'Encamp Autor: Rubén Calvo
Els caçadors i l'Ossa. Any 2001. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Desconegut
L'escenari 360° del Ball de l'Ossa a l'aparcament del Prat de l'Areny. Any 2022. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Òscar Santos
Els dallaires a la representació. Any: 1996. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Desconegut
Dos dallaires a la dècada dels anys 70. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Desconegut
Les festes de l'Os a Prat de Molló. Autora Claude Quesnay Parramon
La representació a Arles. Autora: Claude Quesnay Parramon
L'Ossa d'Encamp. 2023. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo
L'última Ossa d'Ordino. 2024. Fons: Comú d'Ordino. Autor: Sergi Pérez
L'Ossa a Encamp. Any 2024. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo
Caçadors amb l'Ossa abatuda. Anys 1980. ANA / Fons Fèlix Peig 46904
El Ball de l'Ossa a l'entrada del prat de les Bons. Any 1978. Fons: Bonaventura Servat Valls.
Personatges durant la farsa. Anys 1973. ANA / Fons Fèlix Peig 47461
Senyor i senyora durant la representació del Ball de l'Ossa. Any 1973. ANA / Fons Fèlix Peig 47450
Reproducció del Ball de l'Ossa del llibre Costumari català de Joan Amades. Vol. I (1952)

Disseny i maquetació:
Marta Pons Amades. Servei de Comunicació del Comú d'Encamp
Alenxandra Muratet Carmona. Servei de Comunicació del Comú d'Encamp

Ubicació:

Carrers d'Encamp.

Operació del Rei Carnestoltes. 2023. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo.
Comissió de Festes del Comú d'Encamp durant l'espectacle final. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo
Representació del Judici dels Contrabandistes. 2025. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo
Penjada del Rei Carnestoltes. 2025. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo.
Actuació de l'Esbart Sant Romà sobre el Ball de l'Ossa. 2021. Arxiu: Comú d'Encamp / Rubén Calvo
L'Esbat Sant Romà i l'Ossa morta. 2021. Fons: Comú d'Encamp. Autor: Rubén Calvo
El camí de l'Ossa. Fons: Vall del Madriu-Perafita-Claror. Autor: Virginie Govignon

Agraïments:

Ministeri de Cultura. Departament de Patrimoni Cultural
Comú d'Ordino
Associació UNESC'ours. Jaume Casals
Vall del Madriu-Perafita-Claror